ULOGA KVALITETA REVIZIJE KAO ALATA KORPORATIVNOG UPRAVLJANJA

Sabina Ibrahimagić, MSc

Univerzitet u Sarajevu, Ekonomski fakultet u Sarajevu
Viši stručni saradnik u odjelu za Računovodstvo i reviziju
Trg oslobođenja - Alija Izetbegović 1
71000 Sarajevo, Bosnia and Herzegovina
Phone: ++ 387 33 564 391; 061 574 334
E-mail: sabina.ibrahimagic@efsa.unsa.ba

Mersiha Kvergić, MSc

Tobaccopress DOO Mostar
Blajburških Žrtava 62
88000 Mostar, Bosnia and Herzegovina
Phone: ++ 387 62 750 708;
E-mail: mersiha.kvergić@tobaccopress.ba

Apstrakt

Svrha ovog istraživanja je da ispita vezu između kvaliteta revizije i upravljanja u korporativnim društvima i također treba da pokaže, da standardni revizijski izvještaji povećavaju kredibilitet finansijskih izvještaja revidiranih društava. Empirijski dio istraživanja faktora kvaliteta revizije obrađuje se pomoću metode anketiranja kao postupka, kojim se na osnovu anketnog upitnika prikupljaju i istražuju podaci, informacije, stavovi i mišljenja ispitanika o predmetu istraživanja uz primjenu uzorka. Ovo istraživanje pokazalo je da je finansijska analiza važan alat koji menadžeri koriste pri upravljanju i da postoji jaka veza između kvaliteta revizije i korporativnog upravljanja. Pozitivnim zakonskim propisima nije propisano da se izvještaji o finansijskoj analizi sastavljaju, podnose ili javno objavljuju, isto tako nije propisano kojim pokazateljima se sve može mjeriti uspješnost poslovanja korporativnog društva. Zbog toga postoji nejednakost u informisanju svih zainteresiranih korisnika poslovnih izvještaja kao i uskraćenost informacija o svim značajnim aspektima poslovanja društva.

Ključne reči: kvalitet revizije, revizijski izvještaji, finansijski izvještaji, finansijska analiza, korporativno upravljanje

THE ROLE OF AUDITING QUALITY AS A TOOL OF CORPORATE GOVERNANCE

Abstract

The purpose of this research is to investigate the connection between the quality of auditing and corporate governance and also to prove that standard audit reports enhance the credibility of financial reports of the audited corporations. The empiric part of research of the factors of auditing quality processes is being done by the method of survey as a questionnaire in order to

collect and examine the data, information, attitudes and opinions of the examinees about the topic of research with the usage of sample. This research has shown that the financial analysis is an important tool that managers use in the governing and that there is a strong connection between the quality of the audit and corporate governance. Applicable legal regulations does not stipulate that the reports of the financial analysis are drawn up, submitted or made public and also does not stipulate by which indicators the performance of a corporate society can be measured. That is why there is inequality in informing all interested users of business reports, and the deprivation of information on all significant aspects of the company's operations.

Keywords: auditing quality, audit reports, financial statements, financial analysis, corporate governance.

JEL codes: M42, G34

UVOD

Korporativna društva posluju u dinamičnom i nepredvidivom poslovnom okruženju, izlažući se uticaju brojnih faktora koji menadžmentu ovih društava otežavaju donošenje ispravnih odluka u pogledu efikasnog poslovanja i korporativnog upravljanja. Efikasnost poslovanja možemo općenito definisati kao sposobnost ostvarivanja određenih ciljeva. Da bi se osigurao kontinuitet profitabilnog poslovanja kao i razvoj i opstanak društva na tržištu, neophodno je upravljanje poslovanjem i razvojem. Pri tome se teži cjelovitoj analizi poslovanja korporativnih društava koja je potrebna za donošenje kvalitetnih upravljačkih odluka.

Finansijska analiza u literature se poistovjećuje s pojmom analize finansijskih izvještaja iz razloga što se u postupku provođenja koristi finansijskim izvještajima društva i uključuje ograničen pristup povjerljivim informacijama. Informacije sadržane u finansijskim izvještajima mogu znatno odstupati od stvarnih i realnih a kao razlog tome može biti primjena načina obračuna. Na primjer finansijski izvještaji mogu skrivati veće ili manje gubitke ili dobitke. Zbog toga je sve veći značaj finansijske analize poslovanja korporativnih društava.

Porast značaja nije samo s aspekta vlasnika, nego i povjerilaca, javnosti, države i drugih korisnika informacija iz finansijskih izvještaja. U kontekstu navedenog nema sumnje da se finansijska analiza mora zasnivati na realnim i istinitim finansijskim izvještajima i pokazateljima na temelju kojih se dolazi do saznanja o uspješnosti i efikasnosti korištenja raspoloživih resursa društva. Samo finansijski izvještaji oslobođeni pristrasnosti mogu biti adekvatna podloga za finansijsku analizu, u suprotnom pokazatelji finansijske analize mogu biti upitni. O realnosti i objektivnosti finansijskih izvještaja daje mišljenje ovlašteni revizor. Razvoj revizorske prakse u savremenim tržišnim uslovima poslovanja kao i zahtjevi koji se pred nju postavljaju u procesu obavljanja revizije od nastanka pa do danas bitno se promijenio. Promjene u profesionalnom revizijskom okruženju u proteklih deset godina uzrokovale su da revizorske kuće razmotre kako da poboljšaju svoje prakse sa ciljem da se smanji broj neuspjeha revizije; poboljšaju interne dosljednosti s postojećim čvrstim i profesionalnim politikama i procedurama uzimajući u obzir Općeprihvaćene revizijske standarde (eng. Generally Accepted Auditing Standards - GAAP) i

Općeprihvaćena računovodstvena načela (eng. Generally Accepted Accounting Principles - GAAP); i smanje i izbjegnu negativni rezultati u procesu inspekcije od strane Nadzornog odbora za javna preduzeća iz oblasti revizije (eng. The Public Company Accounting Oversight Board - PCAOB) [1, str. 16]. Izazovi i očekivanja od eksterne revizije su sve veći te su potrebna konstantna unapređenja i prilagođavanja tržištu, kako bi eksterna revizija uspješno mogla odgovoriti na globalne ekonomske i društvene promjene.

Definisati pojam kvaliteta revizije je veoma teško, što u prilog tome govori činjenica da, do sada zvanično ne postoji univerzalna definicija kvaliteta revizije. Iako postoji mnoštvo literature koja se odnosi na reviziju kvalitete, ne postoji jedinstvena općeprihvaćena definicija ili mjerilo kvalitete revizije [2, str. 778]. Specifičnost kvaliteta revizije ogleda se u pružanju razumne sigurnosti u finansijske izvještaja koja se očekuje od revizora. Međunarodnim standardima kontrole kvaliteta propisuju se pravila i procedure kojih se revizorska društva, profesionalne računovođe kao i ovlašteni revizori trebaju pridržavati u svakodnevnom radu kako bi se uspostavio kontinuirani proces kontrole kvaliteta u procesu obavljanja revizije, finansijskog i revizijskog izvještavanja. Međutim, teško je definisati kvalitet eksterne revizije u postupku provođenja revizije to više iz razloga što svako revizorsko društvo samo definiše i uspostavlja vlastite procedure kvaliteta koje predstavljaju njegovu konkurentsku prednost.

REVIZIJA FINANSIJSKIH IZVJEŠTAJA KORPORATIVNIH DRUŠTAVA

Revizija finansijskih izvještaja društava najznačajniji je segment cjelokupne revizijske profesije. Ona obuhvata postupak nezavisnog ispitivanja i ocjenjivanja realnosti i objektivnosti informacija sadržanih u finansijskim izvještajima. Revizija finansijskih izvještaja primjenjuje se na temeljne godišnje finansijske izvještaje (eng. Balance Sheet – Statement on financial position at the end of period, Income Statement – Statement on a comprehensive profit of period, Statement on cash flows during a period, Statement on changes in equity during a period and Records, including a short review of accounting policies and other explanations), kao i na sve ostale izvještaje i potrebne podatke koji su revizoru neophodni da bi izrazio mišljenje. Na samom početku razvoja revizijske profesije, revizija je bila dobrovoljna, a danas je ona neophodna i postala je zakonska obaveza. Zakon o računovodstvu i reviziji u Federaciji Bosne i Hercegovine (FBiH), u članu 3. definiše reviziju finansijskih izvještaja: Revizija finansijskih izvještaja je ispitivanje finansijskih izvještaja radi davanja mišljenja o tome da li oni objektivno i istinito, po svim materijalno značajnim pitanjima prikazuju stanje imovine, kapitala i obaveza, rezultate poslovanja, tokove gotovine i promjene na kapitalu, u skladu sa Međunarodnim računovodstvenim standardima (MRS) i Međunarodnim standardima finansijskog izvještavanja (MSFI) [3, str. 1].

Primarni cilj revizije finansijskih izvještaja jeste da revizor da mišljenje da li finansijski izvještaji predstavljaju „istinit i fer pregled“ finansijskog položaja i poslovnog rezultata revidiranog društva. Međutim, savremeni trend poslovanja pruža brojne mogućnosti u poslovanju izvan nacionalnih granice ali takav trend poslovanja zahtijeva pouzdane i kvalitetne informacije koje oslikavaju finansijski i ukupan položaj potencijalnih poslovnih partnera. Glavni izvor tih informacija jesu finansijski izvještaji koji pripremljeni u skladu sa MSFI daju relevantne i vjerodostojne informacije. Na osnovu finansijskih izvještaja potencijalni investitori procjenjuju postojeću imovinsku poziciju i perspektivu društva kako bi donijeli odluke da li investirati ili ne. Postavlja se pitanje da li su finansijski izvještaji sami po sebi dovoljni za donošenje poslovnih odluka ili je potrebna potvrda od strane neovisnih i kompetentnih stručnjaka jer u suštini kvalitet odluke direktno je uslovljen kvalitetnom informacijskom podlogom.

U pokušaju određivanja da li su finansijski izvještaji odraz stvarnih i istinitih događaja, povezano s tim značaj revizije se prije svega ogleda u zaštiti interesa vlasnika kapitala i stvaranja realne i kvalitetne informacijske podloge za racionalno odlučivanje. Izražavanjem mišljenja o finansijskim izvještajima, revizor indirektno sudjeluje u donošenju poslovnih odluka korisnika informacija iz finansijskih izvještaja. Zbog toga da bi se revizorsko mišljenje zasnivalo na istinitim i vjerodostojnim informacijama, revizor prikuplja dokaze o poslovanju društva koje revidira, o njegovim aktivnostima i događajima kao i o osobi koja sastavlja finansijske izvještaje. Potvrda kvaliteta finansijskih izvještaja od strane revizije od izuzetne je važnosti za menadžere korporativnih društava jer oni učestvuju u sastavljanju finansijskih izvještaja, upravljaju i odgovaraju vlasnicima i investitorima za dato im povjerenje. Na kvalitet revizije ne utiče samo kvalifikacija revizora, već sistem interne kontrole kompanije može biti još jedan faktor koji utiče na kvalitetu revizije, i veličina revizorske firme može imati uticaja [4, str. 206]. Također, regulatori revizije, kao i stručnjaci za reviziju tvrde da veća transparentnost revizorske firme (na primjer, revizijske politike, procesi i metodologije, menadžment i upravljanje, prihodi) može pojačati povjerenje u kvalitetu revizije [5, str. 195].

Finansijski izvještaji u kojima su prezentirane informacije po historijskim vrijednostima zasnivaju se na najpouzdanijim podacima. Međutima, ovakve informacije se odnose na prošlost, što ih čini slabim iz razloga što se poslovne odluke donose na osnovu budućih projekcija stvaranja novčanih tokova i budućih prinosa. Sačiniti projekciju budućeg poslovanja jedne korporacije je izuzetno težak i odgovoran posao, koji se ne bi mogao ni započeti bez finansijskih izvještaja čije informacije svakako daju najbolje ishodište budućih procjena. Pored relevantnosti i vjerodostojnosti, informacije iz finansijskih izvještaja će biti korisnije ukoliko sadrže i unapređujuće karakteristike a to su: uporedivost, provjerljivost, blagovremenost, razumljivost. Na osnovu gore navedenog može se reći da revizija dodaje vrijednost informacija sadržanih u finansijskim izvještajima.

Uloga revizije finansijskih izvještaja u procesu upravljanja korporativnim društvom, prvenstveno se razmatra u kontekstu veze između finansijskih izvještaja korporacije

i eksternih korisnika tih izvještaja. Finansijski izvještaji su odgovornost menadžmenta zbog toga što menadžment priprema finansijske izvještaje, preuzima odgovornost za njihovu tačnost i usvaja politike za uspostavljanje efikasne interne kontrole te odgovara za usklađenost tvrdnji navedenih u finansijskim izvještajima. Informacije iz finansijskih izvještaja koje pruža menadžment imaju značajnu vrijednost samo ako su potvrđene od strane neovisnih revizora. Povezano tim možemo govoriti o ulozi revizije finansijskih izvještaja u procesu upravljanja korporativnim društvom.

Revizija finansijskih izvještaja usmjerena je na ispitivanje realnosti i objektivnosti finansijskih izvještaja i na taj način se osigurava pouzdanost i vjerodostojnost kao i doprinos značajnom kvalitetu finansijskih izvještaja. Pod kvalitetnim finansijskim izvještajima podrazumijevaju se finansijski izvještaji koji su sastavljeni u skladu sa zakonskim propisima, MRS-ovima, MSFI-a, i načelima profesionalne etike, i kao takvi služe za donošenje racionalnih i uspješnih poslovnih odluka. Uloga revizije finansijskih izvještaja u procesu upravljanja korporacijom ogleda se u njoj potvrdi ispravnosti i relevantnosti informacija sadržanih u finansijskim izvještajima. Revizorovo mišljenje daje visoko uvjerenje o tačnosti finansijskih izvještaja ali ne i o apsolutnoj tačnosti. Međutim, da bi se opravdala uloga revizije u procesu upravljanja potrebno je kao jedinstvenu cjelinu posmatrati, računovodstvo, reviziju i upravljanje.

Kada govorimo o ulozi revizije u korporativnom upravljanju, postavlja se pitanje kakva je uloga revizije u procesu strateškog upravljanja i da li ona može uticati na strateške odluke i biti podrška strateškom odlučivanju. U kontekstu određivanja strategije upravljanja, bitan element zauzimaju finansijski izvještaji koji pružaju brojne finansijske i nefinansijske informacije koje služe za ispitivanje okruženja društva i na osnovu kojih donosilac strateških odluka može odrediti unutrašnje snage i slabosti društva. Budući da su finansijski izvještaji javni dokumenti koji se mogu upoređivati sa istim ili sličnim finansijskim izvještajima društava iz okruženja, na taj način se može doći do cjelovite slike poslovnog okruženja korporativnog društva. Naime, kada se implementiraju strateške odluke, nastaju promjene u poslovanju društva koje se moraju evidentirati i sistematizirati u finansijskim izvještajima. Cilj revizije finansijskih izvještaja jeste izraziti mišljenje o tome da li su svi poslovni događaji evidentirani u skladu s okvirom finansijskog izvještavanja. U cilju pronalaženja odgovora na pitanje uloge revizije u strateškom upravljanju, jasno se vidi povezanost finansijskih izvještaja i revizije koji predstavljaju značajne instrumente kontrole ostvarenih rezultata.

POJAM KVALITETA REVIZIJE I DEFINISANJE FAKTORA KVALITETA REVIZIJE

Kontrola kvaliteta revizije općenito se može pratiti na nivou revizorskog društva i na nivou pojedinačne revizije. Do sada je pitanje kontrole kvaliteta revizije za oba nivoa uređivao Međunarodni revizijski standard 220 – kontrola kvaliteta revizijskog rada (eng. ISA 220 – Quality Control for an audit of Financial Statements), ali od januara

2009. u primjeni je Međunarodni standard za kontrolu kvaliteta koji će uređivati kvalitet revizije na nivou revizijskog društva, dok je stari standard 220 preuređen i nosi naziv Kontrola kvaliteta revizije finansijskih izvještaja, a odnosi se na nivo kvaliteta pojedinačne revizije.

Kontrolne aktivnosti koje se poduzimaju za vrijeme izvođenja revizijskih procedura zovu se kontrole kvaliteta. Uvode se s ciljem praćenja kako se uvedeni sistem kontrole kvaliteta stvarno primjenjuje i funkcionise u praksi. Aktivnosti ispitivanja kvaliteta koje se poduzimaju nakon završetka revizijskih procedura predstavljaju osiguranje kvaliteta. Mjere kontrole kvaliteta trebaju osigurati da se revizije provode, pravovremeno, sveobuhvatno, adekvatno i dokumentovano. U nastojanju jačanja, očuvanja i unapređenja kvaliteta revizije finansijskih izvještaja, brojne računovodstvene organizacije na međunarodnom, regionalnom pa čak i lokalnom nivou pokušale su definisati pojam kvaliteta revizije.

Kvaliteta revizije znači sposobnost procesa revizije da otkrije i izvjesti o materijalno značajnim grešakama u finansijskim izvještajima i smanjenja asimetričnih informacija između uprave i dioničara [6, str. 84]. Revizija je jedna od službi pomoću koje se može osigurati kvaliteta i stoga može se reći da se kvaliteta revizije nalazi u kvalitetu procesa, tako da više pokušaja da se poboljša proces revizije općenito vodi do većeg kvaliteta revizije [7, str. 754]. Pozadina reforme kontrole kvaliteta u reviziji leži u opadanju povjerenja u finansijsko izvještavanje i reviziju proizašlo iz korporativnih slomova i pogrešaka računovođa u velikom broju zemalja. Posljedica je toga bila veća regulacija profesije u mnogim zemljama kako bi se pokušalo vratiti povjerenje javnosti i investitora u korporativno finansijsko izvještavanje. Iako se finansijski neuspjesi nisu dogodili u svim zemljama, oni su značajno utjecali na međunarodno regulatorno okruženje te su zahtjevali odgovor [8, str. 445].

Pojam kvaliteta revizije finansijskih izvještaja nije jednostavno definisati iz razloga što mnogi korisnici finansijskih izvještaja tumače pojam kvaliteta revizije na razne načine. Zatim zbog specifičnosti procesa revizije teško je definisati kvalitet revizije. U prilog tome govore brojni pokušaji profesionalnih računovodstvenih udruženja koji su kvalitet revizije nastojali odrediti pomoću otvorenih diskusija u kojima je pored stručnih i kompetentnih računovodstvenih radnika, svoje mišljenje o kvalitetu revizije mogla iznijeti javnost uopšte. Međutim, pored brojnih pokušaja, još uvijek nije pronađena općeprihvaćena definicija kvaliteta revizije.

U nedostatku definicije kvaliteta revizije, pristupilo se identifikaciji faktora kvaliteta revizije. Evropska unija zbog potrebe kvalitetnije revizije je donijela direktivu 2006. u kojoj se zahtijeva od revizijskih društava koja obavljaju reviziju društava od javnog interesa da objave godišnje tzv. izvještaje o transparentnosti u koje je u obavezi objaviti sljedeće informacije: pravne strukture i vlasništva, povezanost nekoj mreži, njezinu strukturu i aranžmane, strukturu upravljanja, interni sistem upravljanja kvalitetom, kao i izjavu menadžmenta o njegovoj efikasnosti, politiku kontinuiranog profesionalnog razvoja i edukacije, finansijske informacije kao što su prihodi od

revizijskih naknada u ukupnim prihodima, naknade za pružene druge usluge, porezne i nerevizijske usluge, politiku nagrađivanja partnera [9, str. 198].

PCAOB je 2013. proveo diskusiju s članovima Stalne savjetodavne grupe (eng. Standing Advisory Group - SAG) o faktorima kvaliteta revizije. Pitanja su se najvećim dijelom odnosila na to koji faktori kvaliteta revizije i koje druge mjere bi mogle članovima revizijskih odbora najviše pomoći u određivanju kvaliteta revizije, zatim procese i politike unapređenja kvaliteta revizije i zaštite investitora. Zatim identifikacija faktora koje se odnose na ulazne informacije koje bi mogle ukazati potrebu za novim standardima. Odbor vijeća za finansijsko izvještavanje (eng. Committee on Financial Reporting Council - FRC) - je 2008. nakon brojnih konsultacija identificirao pet "pokretča" kvaliteta revizije a to su: kultura unutar revizijskog društva, vještina i lične kvalifikacije revizijskih partnera i osoblja, efikasnost revizijskog procesa, realnost i korisnost izvještavanja revizora, faktori izvan kontrole revizora. Iako je uloženo mnogo truda i rada u pokušaj definisanja kvaliteta revizije finansijskih izvještaja, još uvijek ne postoji univerzalna definicija kvaliteta revizije. Ni jedan od tih pokušaja nije rezultirao sporazumom i konačnim rješenjem, šta je kvalitet revizije i kako ga poboljšati.

Odbor za međunarodne standarde revidiranja i izražavanja uvjerenja (eng. The International Standards on Auditing and Assurance Board - IAASB) koji djeluje unutar Međunarodne federacije računovođa (eng. the International Federation of Accountants - IFAC), posljednjih je godina proveo opsežan program reforme stvarajući razne prijedloge u reviziji. Uloženo je mnogo vremena i truda u definisanju kvaliteta revizije i faktora kvaliteta revizije. Međutim, ti pokušaji nisu rezultirali konsenzusom i konačnim rješenjem šta je kvalitet revizije i kako ga poboljšati iako predstavljaju važan korak u određivanju kvaliteta revizije i unapređenju revizorske profesije. Posljednji u nizu pokušaja jeste dokument Okvir za kvalitet revizije kojeg je u januaru 2013. godine izdao Odbor za međunarodne standarde revidiranja i izražavanja uvjerenja. Cilj izdavanja ovog dokumenta bio je, između ostalog, identificirati i opisati brojne faktore kojima se može povećati kvalitet obavljenih revizija.

Dokument je stavljen na javnu raspravu kako bi se utvrdilo da li su u dokumentu obuhvaćeni svi aspekti kvaliteta revizije, da li je dokument utvrdio odgovornost za kvalitet revizije između revizora (revizorskog tima i revizorskog društva), klijenta (onih koji su zaduženi za upravljanje). Učesnicima u raspravi data je mogućnost prezentiranja svog viđenja kvaliteta revizije kao i davanje prijedloga za poboljšanje ovog dokumenta što je rezultiralo brojnim pitanjima o kojima se treba raspravljati kao i prijedlozima kako poboljšati dati dokument. Odbor za međunarodne standarde revidiranja i izražavanja uvjerenja razmotrio je i analizirao svaki od pristiglih prijedloga, i u februaru 2014. objavio je poboljšan dokument pod nazivom "Okvir za kvalitet revizije - ključni elementi koji stvaraju okruženje za kvalitet revizije (eng. A framework for audit quality - Key elements that create an environment for audit quality) [10, dostupno na: <https://www.ifac.org/publications-resources/framework-audit-quality-key-elements-create-environment-audit-quality/>]. Ovaj okvir nema

snagu standarda i revizorska društva treba da odgovornost za kvalitet revizije definišu u skladu s revizijskim standardima. Cilj izdavanja ovog Okvira je da se poveća nivo svijesti o bitnim elementima koji određuju kvalitet revizije kao i istraživanje mogućnosti za kontinuirano povećanje kvaliteta revizije.

POJAM I CILJEVI FINANSIJSKE ANALIZE

Finansijska analiza kao dio ukupne analize poslovanja korporativnih društava u širem smislu obuhvata analizu finansijskih i nefinansijskih pokazatelja, to jest, pored analize temeljnih finansijskih izvještaja obuhvata analizu poslovnog okruženja i strategiju koju društvo primjenjuje. Značaj finansijske analize ogleda se u rezultatima koje daje u vidu brojčanih pokazatelja koji olakšavaju komunikaciju unutar društva a i izvan njega. Zbog toga kažemo da finansijska analiza zauzima centralno mjesto u ukupnoj analizi poslovanja društva od koje polaze sve osatle analize. Finansijska analiza predstavlja iscrpno istraživanje, kvantificiranje, deskripciju i ocjenu stanja i uspjeha društva na osnovu njegovih finansijskih izvještaja odnosno godišnjih računa [11, str. 12]. To je proces primjene različitih analitičkih postupaka i tehnika pomoću kojih se podaci iz finansijskih izvještaja pretvaraju u korisne i upotrebljive informacije neophodne za donošenje poslovnih odluka. Polazeći od činjenice da su objekti finansijske analize finansijski izvještaji o stanju i uspjehu, može se zaključiti da ispitivanje uslova finansijske ravnoteže društva i mjerenja rentabilnosti uloženi sredstava predstavljaju opšte ciljeve finansijske analize.

Ciljeve finansijske analize definišu i određuju korisnici finansijske analize u skladu sa određenim aspektom analize. U zavisnosti ko je korisnik finansijske analize, razlikujemo interne i eksterne ciljeve finansijske analize. Interni ciljevi finansijske analize su ciljevi koji se odnose na sagledavanje ostvarenih rezultata u posmatranom periodu i procjena budućih rezultata. Ova analiza se provodi za potrebe društva (organa rukovođenja i upravljanja društvom), kako bi se obezbjedile neophodne, blagovremene i potpune informacije za potrebe rukovođenja, upravljanja i budućeg razvoja društva. Eksterni ciljevi finansijske analize predstavljaju informacioni zahtjev za finansijskom analizom eksternih korisnika kao što su kreditori, povjerioci, zvanična statistika, poslovna udruženja, privredne komore i druga društvene organizacije.

Da bi eksterni ciljevi finansijske analize pružili relevantnije pokazatelje, potrebno je vratiti se na pitanje razlike između vrijednosti društva koju procjenjuju eksterni korisnici (investitori i kreditori), odnosno tržište i vrijednost društva po knjigama (knjigovodstvena vrijednost). Ove dvije vrijednosti društva se značajno razlikuju, najčešće zbog sljedećih faktora: finansijski izvještaji ne sadrže informacije o budućim poslovnim namjerama društva u okruženju kojem posluje, MRS – i nedozvoljavaju priznavanje određenih događaja koji imaju uticaj na buduću sposobnost društva da stvara novčane tokove i možda najvažniji faktor a to je da kod procjenjivanja bilansnih pozicija menadžeri su pristrasni. Zbog svih navedenih faktora stvarna i knjigovodstvena vrijednost društva se razlikuje i eksterni korisnici (investitori i

kreditori), najviše pažnje usmjeravaju na proučavanje kvaliteta knjigovodstvenih informacija kako bi se što realnije procijenili budući novčani tokovi. Na ovaj način korisnici informacija iz finansijskih izvještaja kroz analizu daju novu upotrebnu dimenziju informacijama koje su sadržane u tim izvještajima. Zbog toga kažemo da je zadatak finansijske analize da prepozna dobre prilike društva da bi se te prilike mogle koristiti na pravi način ali isto tako zadatak finansijske analize jeste da prepozna i slabosti kako bi društvo moglo na vrijeme da preduzme odgovarajuće korektivne mjere.

DEFINICIJA KORPORATIVNOG DRUŠTVA I KORPORATIVNOG UPRAVLJANJA

Korporacija je najrazvijeniji oblik privrednih društava i društava kapitala koji se koristi u tržišnoj privredi. Ona čini onaj oblik ovih društava koji kao društvo kapitala osniva jedno ili više pravnih, odnosno fizičkih lica, pod zajedničkom firmom, radi obavljanja određene djelatnosti, a čija je osnovna glavnica (osnovni kapital) unaprijed definisan i podijeljen na akcije određene nominalne vrijednosti [12, str. 31].

Uspješnost poslovanja nekog društva determinišu brojni faktori među kojima je i način odnosno oblik organizovanja, tako da pored određenih nedostataka, prednosti korporativnih društava opredjeljuju mnoga društva da se organizuju upravo u ovaj pravni oblik. Koncept upravljanja korporativnim društvima takođe je značajan faktor uspješnosti poslovanja. Korporativnim društvom upravljaju odgovarajući organi koji se imenuju u skladu sa Zakonskim pravilima a najčešće upravu sačinjavaju; skupština akcionara, nadzorni ili upravni odbor i uprava, odnosno top menadžment.

Pojam korporativnog upravljanja definisan je na različite načina u zavisnosti od okruženja, strukturnih ili kulturoloških prilika kao i od regulatornog i zakonskog okruženja, pri čemu sve definicije imaju zajedničku osnovu od koje polaze. Budi etičan, budi odgovoran i budi profitabilan, imperativ je za korpoaraciju našeg doba [13, str. 5]. Na međunarodnom nivou postoje različiti modeli organizovanja i definisanja pojma korporativnog upravljanja koji su objavljeni od različitih organizacija kao što na primjer, Organizacija za ekonomski saradnju i razvoj (OECD) definiše korporativno upravljanje kao: skup odnosa između menadžmenta kompanije, njenog odbora, dioničara i drugih stakeholdera [14, dostupno na - <http://www.oecd.org/>].

Posmatrano sa gledišta bankarskog sektora, korporativno upravljanje obuhvata način na koji generalni menadžer i viši menadžment upravlja poslovanjem banaka, što se naročito odnosi na to kako oni [15, dostupno na www.bis.org]:

1. postavljaju korporativne ciljeve,
2. dnevno vode poslovanje banke,
3. ispunjavaju obaveze odgovornosti prema svojim dioničarima i uzimaju u obzir interese, drugih priznatih stakeholdera,

4. usklađuju korporativne aktivnosti i ponašanje sa očekivanjima da banke posluju na siguran i zdrav način i u skladu sa važećim propisima i regulativom i
5. štite interese deponenata.

Sve veći angažman i zalaganje menadžmenta korporativnih društava za dobrim i uspješnim korporativnim upravljanjem uslijedio je kao odgovor na mnoga istraživanja koja su došla do saznanja da su propusti na različitim nivoima korporativnog upravljanja ključni razlozi za kolaps određenih finansijskih institucija i finansijskih i ekonomskih kriza. Zbog svega toga značaj korporativnog upravljanja na globalnom nivou nastaviti će da raste u smisli iznalaženja novih alata kao odgovora izazovima savremenog načina poslovanja korporativnih društava.

ULOGA KVALITETE REVIZIJE KAO ALATA KORPORATIVNOG UPRAVLJANJA

Karakteristike postojećeg stanja i prisutnost faktora kvaliteta eksterne revizije u revizorskim društvima u FBiH. Protekle godine u BiH nesumnjivo su obilježile značajne promjene u političkom, ekonomskom i gotovo u svim ostalim sferama života. Reforme koje se provode su korjenite ali značajno ograničene ustavnim rješenjima, u pogledu zakonodavne i izvršne vlasti a one još nedovršene u pojedinim oblastima nastavljaju se i dalje prilagođavati onim tempom kojim se BiH kreće u procesu približavanja Evropskoj uniji (EU) .

Najznačajnije, zatečene, prepreke koje su stajale na putu razvoja računovodstvene i revizijske profesije, a samim tim i razvoja i unapređenja tržišnog, ekonomskog i za nas bitnog investicionog ambijenta, ogledale su se u teritorijalnoj podjeljenosti računovodstvenog i revizijskog prostora na entitetske prostore sa neusklađenošću, pa i kolizijama zakona; primjeni, djelimično, neusklađenih računovodstvenih i revizijskih standarda, te podijeljenoj nadležnosti za njihovo usvajanje, objavljivanje i tumačenje; neusklađen, nedovoljno kvalitetan i skup proces edukacije, testiranja, certificiranja i licenciranja računovođa i revizora, te nepostojanje jedinstvene snage, tijela, koje bi radilo na unapređenju profesije [16, str. 412].

Usvajanjem Zakona o računovodstvu i reviziji Bosne i Hercegovine [17, br. 42]. revizija kao profesija je formalno uvedena u naš privredni sistem. Od donošenja zakona i uvođenja revizije kao profesije do danas, razvoj revizorske profesije praćen je brojnim problemima i ograničavajućim faktorima koji su posljedica eksternog okruženja društva s jedne strane, ali i organizacije i djelovanja same revizorske profesije s druge strane. Ključni problemi koji su pratili razvoj revizorske profesije u svijetu a i kod nas su nedostatak minimuma zajedničke metodologije rada revizorskih društava, neriješena pitanja nadzora nad radom društava za reviziju, pitanje nezavisnosti revizora, nedostatak licenciranja revizijskih zvanja, pojava nelojalne

konkurencije između revizorskih društava, nepostojanje instituta za reviziju s ovlaštenjima koje takve stručne organizacije postoje u zemljama razvijene revizijske profesije, nepostojanje jedinstvene tarife za usluge revizije i brojni drugi problemi. Brojna istraživanja u svijetu i susjednim zemljama su pokazala da nedostatak nadzora nad radom ovlaštenih revizora i revizorskih društava, nažalost se zaštićuju loša revizorska društva. Posmatrajući odnos revizorskog društva i društava kod kojih se obavlja revizija finansijskih izvještaja uočeni su slijedeći najznačajniji problemi koji su karakteristični i za našu revizorsku profesiju:

1. Relativno je mali broj klijenata u odnosu na relativno veliki broj revizorskih društava zbog čega se javlja nelojalna konkurencija između pojedinih revizorskih društava što se naročito odražava na visini naknade za obavljanje revizije koja je vrlo često toliko niska da ne omogućuje pokrivanje troškova revizorskog društva.
2. Izdavanje mišljenja različitog od pozitivnog u razvijenim tržišnim ekonomijama rezultira promjenom menadžmenta od strane vlasnika korporativnih društava, dok kod nas najčešći slučaj jeste da menadžment promijeni revizorsko društvo, što naravno utiče na kvalitet mišljenja koje se javno objavljuje.
3. Prema članu 52 Zakona o računovodstvu i reviziji u Federaciji BiH, vrši se izbor revizorskog društva za obavljanje revizije. Vremenski rok za izbor revizorskog društva je relativno kratak iz razloga što ne ostavlja dovoljno vremena za praćenje i proučavanje poslovanja kao i knjigovodstvenog evidentiranja poslovnih događaja.

Računovodstvena profesija a time i revizijska u BiH funkcioniše na entitetskom nivou, ali u ovom radu provedeno je istraživanje samo na područje FBiH i sva zapažanja i dobiveni rezultati odnosit će se na funkcionisanje računovodstvene i revizijske profesije za područje FBiH.

Revizorska društva u FBiH osnivaju se u skladu sa odredbama Zakona o reviziji i računovodstva i drugih zakona relevantnih za društva takvog oblika. Bitna razlika kod osnivanja revizorskih društava u odnosu na druga društva a koju predviđa Zakon o reviziji i računovodstvu jeste da većinsko pravo glasa i većinsko učešće u kapitalu u društvu za reviziju moraju imati isključivo ovlašteni revizori ili drugo društvo za reviziju u svojstvu osnivača. Na osnovu provedenog istraživanja i podataka Revizorske komore, struktura revizorskih društava u FBiH je sljedeća:

Na osnovu slike 1. može se zaključiti da FBiH karakterišu srednja revizorska društva koja čine 53 % od ukupno registrirana 103 revizorska društva a koja imaju zaposlena 2 ili najviše 3 ovlaštena revizora.

Revizorska komora FBiH, prema svom statutu, ima nadležnost i obavlja niz zadataka na području usluga revizije i drugih stručnih područja u vezi s revizijom a sve sa ciljem daljeg unapređenja i razvoja revizorske profesije na nivou kvaliteta priznatog od međunarodnih institucija za računovodstvenu i revizorsku profesiju.

Grafikon: 1. Struktura revizorskih društava u FBiH prema broju zaposlenih ovlaštenih revizora

Od 2010. kada je održana osnivačka Skupština Revizorske komore FBiH pa do danas, Komora je izvršila niz aktivnosti. Kod određivanja cijena odnosno revizijskih naknada od posebnog značaja je utjecaj cjenovne konkurencije, odnosno iznosa revizijske naknade na kvalitete izvršenih usluga revizije. Logično je da cjenovna konkurencija može dovesti do pada revizijskih naknada i to toliko da naknada nije u mogućnosti pokriti troškove revizije. Pored toga niže cijene revizije dovode do pada kvaliteta usluga revizije jer revizor da bi dobio na uštedi troškova revizije, može smanjiti obim revizije što ga može spriječiti da otkrije materijalno značajnu grešku. Zbog toga je od velikog značaja za revizorska društva bila aktivnost Komore u davanju prijedloga Tarife revizorskih usluga jer se na taj način pokušala minimizirati nelojalna konkurencija i povećati kvalitet rada revizorskih društava.

6.2. Opis uzorka i metoda istraživanja doprinosa korelativnosti finansijske analize i kvaliteta eksterne revizije u korporativnom upravljanju

Ovo istraživanje provedeno je na teritoriji FBiH a uzorak za istraživanje predstavljaju korporativna društva sa teritorije FBiH. Istraživanje je specifično upravo zbog izbora uzorka. Naime, uzorak za korporativna društva uzet je na primjeru finansijskih institucija tačnije banaka jer se smatrao najrelevantnijim za istraživanu temu. Inicijalni uzorak za empirijsko istraživanje uloge kvalitete revizije kao alata korporativnog upravljanja obuhvatao je listu 15 od ukupno 18 banaka na području FBiH. Za potrebe ovog istraživanja podaci koji se nisu prikupili anketnim upitnicima direktno a koji su bili dostupni, prikupljeni su sa web-stranica korporativnih društava, Revizorske komore FBiH, Centralne banke, Saveza računovođa i revizora.

Uzorak od 15 banaka se smatra dostatnim da reprezentira stanje na cijelom istraživanom području korelativnosti finansijske analize i kvaliteta eksterne revizije u procesu donošenja poslovnih odluka odnosno odluka o kreditiranju iz razloga što se istraživanje provodilo u "najvećim" bankama posmatrano po iznosu odobrenih kredita uz obavezno korištenje revizorskog izvještaja kao jednog od temeljnih dokumenata za donošenje odluke o kreditu.

Istraživanje je provedeno u cilju prikupljanja podataka i zaključaka na osnovu kojih će se potvrditi ili odbaciti postavljena opća (generalna) i pomoćne hipoteze.

Empirijsko istraživanje provedeno je metodom anketiranja i to putem "on-line" i direktne ankete u vremenskom u periodu od 15. augusta 2015. do 25. marta 2016. godine. Pitanja su bila strukturirana u skladu s postavljenim ciljevima istraživanja. Kod upitnika prema bankama prvi dio upitnika se odnosio na opće informacije o ispitaniku dok su se ostalim pitanjima prikupljale informacije, stavovi i mišljenja ispitanika o korelativnosti finansijske analize i kvaliteta eksterne revizije kao logične poslovne veze u procesu korporativnog upravljanja. Podaci prikupljeni anketnim upitnikom su obrađeni odabranom matematičko - statističkom metodom - korelacijom, s ciljem dobivanja novih spoznaja o istraživanoj problematici.

6.3.1. Temeljna obilježja uzorka i opis varijabli

Istraživanje je provedeno na temelju uzorka od 15 korporativnih društava, te na osnovu prikupljenih podataka ispitane su pomoćne i glavna hipoteza. Rezultati ispitivanja pomoćnih hipoteza dopunjeni su podacima i iz drugih izvora, i na osnovu svih rezultata i pomoćnih hipoteza donesen je zaključak o općoj (generalnoj) hipotezi.

Tabela 1.: Opis varijabli

Naziv varijable	Opis varijable
Korporativna društva	Finansijska analiza na temelju kvalitetnih revizorskih izvještaja / Finansijska analiza na temelju poslovnih izvještaja korporativnih društava

6.3.2. Rezultati istraživanja

PH1: Kontinuiranim procesom kvaliteta eksterne revizije i procesom finansijske analize povećava se povjerenje u sadržaj poslovnih izvještaja od strane korisnika i vodi efikasnijem upravljanju korporativnih društava.

Tabela 2.: Ispitanici prema mišljenju o kontinuiranom kvalitetu eksterne revizije

Kontinuiranim procesom kvaliteta eksterne revizije i procesom finansijske analize povećava se povjerenje u sadržaj poslovnih izvještaja od strane korisnika i vodi efikasnijem upravljanju korporativnih društava.	Odgovori:		Kumulativna frekvencija
	DA	NE	
	14	1	15

Izvor: Istraživanje autora

Grafikon 2. Ispitanici prema mišljenju o kontinuiranom kvalitetu eksterne revizije

Istraživanje je provedeno putem on-line ankete gdje su ispitanici svoje mišljenje o tvrdnji: "Kontinuiranim procesom kvaliteta eksterne revizije i procesom finansijske analize povećava se povjerenje u sadržaj poslovnih izvještaja od strane korisnika i vodi efikasnijem upravljanju korporativnih društava" mogli iskazati odgovorima sa "DA" ili "NE". Iz tabele 2. i grafikona 2. vidljivo je da je 93 % ispitanika odgovorilo sa "DA" pri čemu se može zaključiti da 93% ispitanika smatra da je tvrdnja istinita. Svi ispitanici su sa višegodišnjim iskustvom na poslovima finansijske analize i na osnovu iskustva znaju kako informacije iz nerevidiranih finansijskih izvještaja mogu biti irelevantne, stoga smatraju da je upravo kontinuitet kvaliteta eksterne revizije jedna od glavnih funkcija u vraćanju povjerenja u sadržaj poslovnih izvještaja.

PH2. Postojanje korelativnosti finansijske analize i kvaliteta eksterne revizije smanjuje nejednakost u kvalitetu informacija koje posjeduju različiti korisnici (investitori, davaoci kredita, menadžeri itd).

Tabela 3.: Ispitanici prema mišljenju o postojanju korelativnosti finansijske analize i kvaliteta eksterne revizije

Postojanje korelativnosti finansijske analize i kvaliteta eksterne revizije smanjuje nejednakost u kvalitetu informacija koje posjeduju različiti korisnici (investitori, davaoci kredita, menadžeri itd).	Odgovori:		Kumulativna frekvencija
	DA	NE	
	12	3	15

Izvor: Istraživanje autora

Grafikon 3.: Ispitanici prema mišljenju o postojanju korelativnosti finansijske analize i kvaliteta eksterne revizije

Istraživanje je provedeno putem on-line ankete gdje su ispitanici svoje mišljenje o tvrdnji: "Postojanje korelativnosti finansijske analize i kvaliteta eksterne revizije smanjuje nejednakost u kvalitetu informacija koje posjeduju različiti korisnici (investitori, davaoci kredita, menadžeri itd), mogli iskazati odgovorima sa "DA" ili "NE". Iz tabele 3. i grafikona 3. vidljivo je da je 80 % ispitanika odgovorilo sa "DA" pri čemu se može zaključiti da 80% ispitanika smatra da je tvrdnja istinita.

PH3: Finansijska analiza temeljena na revidiranim poslovnim izvještajima daje pouzdanije pokazatelje od finansijske analize temeljene na poslovnim izvještajima koji nisu revidirani od strane eksternog revizora

Tabela 4.: Ispitanici prema mišljenju o finansijskoj analizi temeljenoj na revidiranim poslovnim izvještajima

Finansijska analiza temeljena na revidiranim poslovnim izvještajima daje pouzdanije pokazatelje od finansijske analize temeljene na poslovnim izvještajima koji nisu revidirani od strane eksternog revizora	Odgovori:		Kumulativna frekvencija
	DA	NE	
	15	0	15

Izvor: Istraživanje autora

Grafikon 4.: Ispitanici prema mišljenju o finansijskoj analizi temeljenoj na revidiranim poslovnim izvještajima

Istraživanje je provedeno putem on-line ankete gdje su ispitanici svoje mišljenje o tvrdnji "Finansijska analiza temeljena na revidiranim poslovnim izvještajima daje pouzdanije pokazatelje od finansijske analize temeljene na poslovnim izvještajima koji nisu revidirani od strane eksternog revizora" mogli iskazati odgovorima sa "DA" ili "NE". Iz tabele 4. i grafikona 4. vidljivo je da je 100% ispitanika odgovorilo sa "DA" pri čemu se može zaključiti da 100% ispitanika smatra da je tvrdnja istinita.

Opća (generalna) hipoteza

"Korelativnost finansijske analize i kvaliteta eksterne revizije korporativnih društava je logična poslovna veza koja pruža menadžerima realne i racionalne informacije za donošenje poslovnih odluka".

Zaključci pomoćnih hipoteza:

Istraživanjem su potvrđene sve tri pomoćne hipoteze. Većina ispitanika smatra da postoji korelacija između finansijske analize i kvaliteta eksterne revizije. Iz sve tri tabele i grafikona vidljivo je da čak 93% ispitanika smatra da kontinuiranim procesom kvaliteta eksterne revizije i finansijske analize povećava se povjerenje u sadržaj poslovnih izvještaja, 80% smatra da se smanjuje nejednakost u kvalitetu informacija koje posjeduju različiti korisnici (investitori, davaoci kredita, menadžeri itd), a 100% ispitanika smatra da finansijska analiza temeljena na revidiranim poslovnim izvještajima daje pouzdanije pokazatelje od finansijske analize temeljene na poslovnim izvještajima koji nisu revidirani.

Nadalje, istraživanje je pokazalo da postoji uzajamna povezanost kvaliteta eksterne revizije i finansijske analize. Dakle, što je revizija kvalitetnija to su rezultati finansijske analize realniji čime se smanjuje udio pogrešnih odluka u korporativnom upravljanju. Pored pomoćnih hipoteza, da bi se donio zaključak o prihvatanju ili odbacivanju glavne hipoteze potrebno je izvršiti korelacijsku analizu.

U postupku istraživanja nije rađena složene statističke analize ali da bi se statistički došlo do zaključka o korelativnosti finansijske analize i kvaliteta eksterne revizije

tačnije o povezanosti finansijske analize i kvaliteta eksterne revizije potrebno je povezanost između varijabli predstaviti grafički.

Kako bi se na vizuelan način uočila povezanost između finansijske analize i revizije, korišten je dijagram rasipanja. Kao nezavisna varijabla (X), uzeta je revizija a kao zavisna varijabla (Y), uzeta je finansijska analiza i na X osi su godine korištenja revizorskih izvještaja a na Y osi su broj donesenih uspješnih poslovnih odluka.

Dijagram 1: Scatter dijagram godina korištenja revizorskih izvještaja i broja donesenih poslovnih odluka

Na osnovu dijagrama može se zaključiti da veći broj godina korištenja revizorskih izvještaja rezultira većim brojem dobrih poslovnih odluka, korelacija postoji ali povezanost nije potupa i savršena.

Posmatrane varijable su pozitivno korelirale i označavaju jaku pozitivnu korelaciju odnosno što je korporativno društvo više godina koristilo revizorske izvještaje u postupku finansijske analize to je donijelo veći broj dobrih poslovnih odluka i takođe se može očekivati u budućnosti veća upotreba revizorskih izvještaja kao temeljne dokumentacije za donošenje poslovnih odluka. Istraživanje je pokazalo da postoji korelacija između finansijske analize i kvaliteta eksterne revizije, odnosno da se generalna hipoteza u cijelosti prihvata i znači da "Korelativnost finansijske analize i kvaliteta eksterne revizije korporativnih društava je logična poslovna veza koja pruža realne i racionalne informacije za potrebe korporativnog upravljanja".

ZAKLJUČAK

Istraživanje u ovom radu pokazalo je da su eksterna revizija i finansijska analiza važan alat koji finansijski menadžeri koriste pri donošenju poslovnih odluka i da postoji jaka korelacija između finansijske analize i eksterne revizije, na osnovu čega se može zaključiti da će u budućnosti finansijska analiza biti temeljena na revidiranim finansijskim izvještajima. Uzimajući u obzir da je revizija postupak provjere i ocjene finansijskih izvještaja s ciljem izražavanja neovisnog i stručnog mišljenja o njihovoj realnosti i objektivnosti, to se revizorski izvještaji sve više koriste kao nezamjenjivi izvori pouzdanih informacija na osnovu kojih se rade različiti oblici finansijskih analiza.

U praktičnom dijelu rada odnosno u postupku dokazivanja hipoteza, korištene su statističke analize gdje je fokus posebno bio na kvalitetu informacija koje se obrađuju analizom. Pouzdanost i uporedivost finansijskih informacija preduslov su za minimiziranje rizika u procesu korporativnog upravljanja. Zato je od velikog značaja da regulatorna tijela sa svog aspekta utječu na kvalitet finansijskog izvještavanja i kvalitet eksterne revizije. Međutim, polazeći od teze da kvalitet eksterne revizije vraća povjerenje u finansijske izvještaje, bilo je potrebno istražiti neke, za strukturu istraživane teme relevantne karakteristike kako bi se pokazalo da je ispravno govoriti ne o finansijskoj analizi temeljenoj na revidiranim poslovnim izvještajima radi analize, već o finansijskoj analizi koja će pružiti realne i racionalne informacije neophodne za efikasno korporativno upravljanje. Zbog toga se na osnovu predhodno obrađenih i prezentiranih podataka može zaključiti da je potvrđena glavna hipoteza i da je korelativnost finansijske analize i kvaliteta eksterne revizije logična poslovna veza koja predstavlja nezaobilazan izvor pouzdanih informacija o finansijskom položaju i uspješnosti poslovanja kao i vrijednosti kapitala korporativnog društva.

U skladu s rezultatima provedenog empirijskog istraživanja može se zaključiti da se s pravom zahtijeva kvalitet revizije na najvišem nivou tehničke sposobnosti, slobodu od predrasuda i briga za integritet i pouzdanost revizijskog izvještavanja koje predstavlja kvalitetnu podlogu za finansijsku analizu. Pored toga, potrebno je provoditi kontinuiranu edukaciju ovlaštenih revizora u skladu s vladajućim trendovima poslovanja u smislu povećanja nivoa svijesti o značaju kvaliteta eksterne revizije. Ovo iz razloga što nezavisno revizorsko mišljenje o finansijskim izvještajima korporativnih društava ima značajnu ulogu u potvrdi relevantnosti informacija o uspješnosti upravljanja korporativnim društvima.

BIBLIOGRAFIJA

1. Bedard, J.C., Johnstone, K.M. & Smith, E.F. (2010) COMMENTARY Audit Quality Indicators: A Status Update on Possible Public Disclosures and Insights from Audit Practice. *Current Issues in Auditing*, 4(1): C12–C19.
2. Kilgore, A., Harrison, G. & Radich, R. (2014) Audit quality: what's important to users of audit services. *Managerial Auditing Journal*, 29 (9): 776–799.
3. *Zakon o računovodstvu i reviziji Federacije BiH*, Službene novine br. 83/09.
4. Al-Khaddash, H., Al Nawas, R & Ramadan, A. (2013) Factors affecting the quality of Auditing: The Case of Jordanian Commercial Banks. *International Journal of Business and Social Science*, 4(11): 34–39.
5. Deumes, R., Schelleman, C., Bauwhede, H.V. & Vanstraelen, A. (2012) Audit Firm Governance: Do Transparency Reports Reveal Audit Quality? *Auditing: A Journal of Practice & Theory American Accounting Association*, 31(11): 193–214.
6. Reyad, S.M.R. (2013) The Role of Auditing Quality as a tool of Corporate Governance in Enhancing Earnings Quality: Evidence from Egypt. *International Management Review*, 9 (2): 83–93.
7. Moeinaddin, M., Keshavarzian, S.M. & Dehghan, M. (2013) Identifying and Ranking the Factors Impacting Audit Quality from the Perspective of Audit Firms Using FANP and FTOPSIS. *Interdisciplinary journal of contemporary research in business*, 4(12): 753–769.

8. Soltani, B. (2009) *Revizija: Međunarodni pristup*. Zagreb: MATE.
9. Žager, L. & Mališ S. (2014) Okvir za kvalitetu revizije – ključni elementi koji stvaraju okruženje za kvalitetu revizije, *XV. Međunarodni simpozij Prioriteti za BiH*, Revicon, Zbornik radova.
10. Dostupno na: <https://www.ifac.org/publications-resources/framework-audit-quality-key-elements-create-environment-audit-quality/>
11. Stojiljković, M., & Krstić, J. (2000) *Finansijska analiza*. Niš: Ekonomski fakultet.
12. Babić, M., Simić, M., Šunjić, A., & Puljić, M. (2008) *Korporativno upravljanje: Principi i mehanizmi*. Sarajevo: Revicon.
13. Stainer, A. & Stainer, L. (1998) Business Performance - a Stakeholder Approach. *International Journal of Business Performance Management*, 1 (1): 5.
14. dostupno na: <http://www.oecd.org/daf/ca/corporate/governance/principles/>
15. dostupno na www.bis.org/ -Basle Committee on Banking Supervision, 2006,
16. Tušek, B., Žager, L., & Rička, Ž. (2006) *Revizija podrška poslovnom odlučivanju*. Sarajevo: Revicon.
17. *Zakon o računovodstvu i reviziji Bosne i Hercegovine*, Službeni glasnik BiH, br. 42/04.

RESUME

Various forms of external and internal analysis, controls and audits are important tools of modern concepts of corporate governance. In fact, corporate management is the process of selection of the best of several possible decisions whose main goal is to raise the quality of the overall business of corporate company and its organizational units. Therefore, in the environment of the constant changes and the impact of various environmental factors, it is clear that business decision-making in the management of corporate companies presents a key role in maximizing business results that cannot be achieved without proper financial analysis based on relevant information.

Requirements that are set towards the external auditor are numerous and various that certainly includes the issue of the quality of the process of performing the audit work. Auditing standards constitute the basic framework that determine and elaborate the principles and provide guidance for performing external audit. International standards for quality control audits (ISQC) set the requirements that auditing companies, professional accountants and other financial professionals should apply with the intention of establishing a quality control audit, as well as other related services from the accounting profession.

External audit apropos audit statement has a two-way correlation to the financial analysis. As a measure of credibility and fairness of the financial statements, external audit contributes directly to the quality of financial statements and hence their usefulness in the governance of corporate companies. The basic financial statements as the main and most important agents of accounting information presented to the Management Board, the Supervisory Board and other users sometimes do not give enough information on which to objectively assess the quality of a successful business. Therefore, the essential indicators of business performance of corporate company is needed that is prepared by the procedure of financial analysis and used for decision-making to achieve better overall results of business.